

Radim Uzel



Životopis
bez cenzury

Životopis bez cenzury

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading



Radim Uzel

Životopis bez cenzury – e-kniha

Copyright © Radim Uzel, 2020

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.



© Radim Uzel, 2020

Úpravy textů: Marián Murčo, Jaroslava Timková, Ivo Toman

Jazyková korektura: imprimis

Počítačová sazba a grafická úprava: © 2020 KYNO – Gabriela Novotná

Ilustrace na obálce: © 2020 Justine Röthingová

Fotografie: archiv Radima Uzla

Vydal: TAXUS International s. r. o., Praha

Vytiskla: tiskárna CPI Moravia Books, s.r.o.

1. vydání

ISBN 978-80-877-1736-3 tištěná kniha

ISBN 978-80-877-1737-0 epub

ISBN 978-80-877-1738-7 mobi

ISBN 978-80-877-1739-4 PDF

Radim Uzel

Životopis
bez cenzury

JAK JSEM SE NARODIL

Moje maminka mi po dobu několika týdnů po narození vedla památník, kde bylo kromě data porodu 27. března 1940 pečlivě zaznamenáno místo: Státní veřejná nemocnice v Mor. Ostravě VI. v Zábřehu nad Odrou, porodní váha 3 300 g, čas 23:30 hod. Vzpomínám si, že mi strýc Karel ještě dlouho vyčítal, že jsem měl ještě půl hodiny počkat, mohli bychom potom oba své narozeniny oslavovat společně. A ještě taky s J. A. Komenským, ten samozřejmě in memoriam. Z okolností pak ještě zasluhuje pozornost zmínka, že zrovna v okamžiku mého příchodu na svět zuřila nad Ostravou velká bouřka – koncem března ne příliš častý zjev.

Kdysi mi jedna v bouři rodící žena vysvětlovala, že to pro osud novorozence něco znamená, bohužel už si nepamatuji co. Stejně bych tomu nikdy nevěřil, takové pověry jsou nesmyslné. Stejně jako mi připadají směšné všechny horoskopy a postavení hvězd. Dokonce na rozdíl od většiny občanů České republiky rozhodně nevěřím ani na znamení zvěrokruhu. Tomu ostatně nemůže věřit ani žádný porodník, který dokáže okamžik porodu o pěkných pár dní urychlit, nebo dokonce pozdržet. To by pak svou činností mohl směle konkurovat Všemohoucímu.

Do památníčku ještě maminka připsala, že mě od prvního okamžiku nazývala Radimkem. Samozřejmě po tatínkovi, který v té

době už nebyl mezi živými. Můj otec RNDr. Radim Uzel, docent analytické chemie, zemřel náhle 24. listopadu 1939 ve věku 35 let – tedy 123 dní před mým narozením. Patřím tedy k nevelké množině tzv. pohrobků.

Teprve v dospělosti jsem si uvědomil, co asi pátý měsíc těhotenství znamenal pro maminku – pětadvacetiletou vdovu. Zejména v zemi už víc než rok obsazené Němci a několik dní po začátku druhé světové války! Však také má můj rodný list kuriózní vzhled: začerněn je na něm nadpis Republika Československá a rukou připsáno Protektorát Böhmen und Mähren. Doklad o zaplacení zaplaceného účtu za porod, který má pečlivá matka rovněž uchovala, má už kulaté razítko se lvem bez slovenského znaku a nese německý nápis Staatliches Krankenhaus in Mähr. Ostrau. Za porodní sál K 100.–, 3% daň 3.–, krevní vyšetření 50.–, Rtg. 150.–, celkem 303.– K, zaplaceno 7. 4. 40. Prý to nebylo moc drahé, možná něco platila pojišťovna, to už se neví. Více dokumentace se nezachovalo.

Tak trochu závidím svému šéfovi primáři Vackovi, který se mohl pochlubit i novorozeneckým záznamem čerstvě narozeného kojence. Byla tam prý poznámka „dobře saje“. Kamarádi mu posléze říkali: „Tak vidíš, Vacek, to ti zůstalo celoživotně.“

INTERMEZZO: JAK JSEM PŘÍŠEL KE JMÉNU RADIM UZEL

Se svým jménem jsem spokojen. Svatý Radim (Gaudencius) byl bratr svatého Vojtěcha, a patří tedy mezi české patrony. Nedávno byla v hlavní chrámové lodi katedrály svatého Víta odhalena jeho socha. Je to vlastně 320 kg vážící stříbrné trojsoší, kde je zobrazen ležící svatý Vojtěch a u jeho hlavy obdivně hledící svatý Radim a Radla, asi taky svatý; drží Vojtěchovi biskupskou hůl. Sochařské dílo vytvořila a v roce 1937 výtvarnou soutěž vyhrála sochařka Karla Vobišová-Žáková. Socha nebyla odlita hned, napřed kvůli válce, potom kvůli komunistům, takže k jejímu odhalení a vysvěcení došlo až v dubnu 2018. Nedožil se toho syn sochařky, zato jeho bývalá žena teď žádá po arcibiskupovi prachy. Zadarmo se nebudou věřící na svatého Radima dívat, když s tím měla babička takovou práci. Pokud církev nezaplatí, socha bude odvezena a zničena. To jsme ale my Češi v odstraňování a ničení soch opravdoví kabrňáci!

Takže vyzývám všechny Radimy, aby se šli na svého patrona co nejdříve podívat. Sluší mu to tam velice. A zanedlouho už bude pryč. Soud rozhodl, že než se ta třímetráková socha odveze a roztaví, musí být ti svatí aspoň přikryti, aby je nikdo neviděl a potomci měli zadostiučinění.

A jméno Uzel taky celkem jde. Téměř každý si myslí, že Uzel je české jméno. Ve slovníku českých synonym jsou uvedeny tři významy: suk, ranec a drdol. Taky je to místo, kde se kříží cesty nebo železniční trati. Uzel je taky délková jednotka, do jedné námořní míle (1 852 m) se vejde 120 uzlů, takže uzel měří asi patnáct a půl metru. A když jede loď rychlostí 10 uzlů, nejede ani 20 km/hod.

Jméno nesvádí k různým směšným zpotvořeninám, kterými často spolužáci ve škole hýří. Ale velká legrace byla, když napsali na tabuli: „Učí pan Uzel. Čtete to odzadu.“

Jméno Uzel však není původu českého. Je to jméno francouzské. Tam se původně psalo Uzzell a pochází ze starofrancouzského slova „oisel“, což znamená „pták“. Do Británie bylo jméno zavlečeno v 11. století v důsledku normanských nájezdů. V té době byla jména dávána na základě zaměstnání, a jeho nositel tedy s největší pravděpodobností chytal, choval a prodával ptáky. V češtině by mu tedy odpovídalo jméno „Ptáčník“.

V našich zemích se Uzlové začínali rozmnožovat až po napoleonských taženích. Ve Francii existuje městečko Uzel, má asi 1 000 obyvatel a nachází se v Bretani v departementu Côtes d'Armor. Je střediskovou obcí kantonu Uzel, který má celkem 7 obcí a jeho obyvatelé si říkají Uzelaïs. Byl jsem se tam podívat. Nejslavnější rodák Fulgence Bienvenüe se narodil v roce 1852 a v roce 1896 proslul jako hlavní inženýr při stavbě pařížského metra. Uzelaïs jsou na tohoto svého rodáka inženýra právem hrdi. Na náměstí má pomníček, u kterého se Uzel v obci Uzel nechal vyfotografovat.

V PĚTI LETECH KONEC VÁLKY

Mé úplně první dětské vzpomínky jsou spojeny s leteckými nálety. Maminka se se mnou přestěhovala z Ostravy do Mělníka, kde můj dědeček MUDr. Karel Uzel ještě v pokročilém věku pracoval ve své ordinaci, a dokonce i navštěvoval své pacienty. Na rozdíl od bombardované Ostravy, kterou prošla válečná fronta, byl v Mělníku relativní klid. Dívali jsme se sice na hořící Kralupy, dokonce i rudá záře na obzoru signalizovala ten velký slavný nálet na Drážďany.

Jakmile houkaly sirény, následoval útěk do sklepa, kam jsme se s bratrancem Karlem vždycky těšili. Sklep byl vybaven starožitnými kousky dědečka – sběratele, na stěnách perské koberce. Trochu směšná nám připadala sousedka paní Provazníková, která se strachy třásla v koutě a na hlavě si jako protileteckou ochranu držela plechový lavór. My jsme si to nebezpečí ani neuvědomovali. Bylo mi pět let a Karlovi už skoro šest. Spojoval nás společný osud. I Karlův tatínek náhle zemřel, dokonce několik měsíců před mým otcem. Příčinou smrti snad byla stejná prudce probíhající infekce tehdy neznámého původu.

Konec války v Mělníku nebyl zdaleka tak idylický, jak to zpočátku vypadalo. Začátkem května 1945 už probleskovaly zprávy, že přichází Rudá armáda. Obyvatelé se shromáždili na náměstí, samozřejmě jsme tam s maminkou nesměli chybět. A náhle na

náměstí zaútočila střelbou nízko letící německá letadla. Všichni shromáždění se v panice rozprchli. Dokonce i historicky tam byla potvrzena řada zastřelených. S maminkou jsme byli schováni pod podloubím a jedinou mou válečnou újmou bylo, že jsem se počural. Když střelba utichla, vraceli jsme se domů, na zemi ležely rozbité střepy z oken. A taky jsem na vlastní oči viděl v jakési malé prohlubni u silnice zastřeleného člověka. První mrtvola v životě!

Večer jsme potom byli s maminkou oslavováni jako váleční hrdinové. Scházela se u nás pravidelně společnost několika místních lékařů, justice byla zastoupena jedním soudcem a obhájcem ve věcech trestních JUDr. F. X. Janouškem, svéráznou postavou, která proslula zvučným basem. Dodnes vzpomínám na jeho slavnou a často pronášenou větu: „Milostivá paní, všechno na světě je strašnej podvod.“ Moc jsem tomu v pěti letech nerozuměl, ale dnes vidím, že to stojí za úvahu. Dr. Janoušek si s dědečkem dobře rozuměl přes sběratelství starožitností. A taky spolu kouřili doutníky, což za války představovalo nesporný přepych.

Přízemní rozlehlá místnost dědečkovy vily nesla honosné označení „ateliér“. Asi proto, že babička byla malířka. Dodnes vzpomínám na smíšenou vůni terpentýnu, dědečkových doutníků a lékařské dezinfekce. Stejně je zajímavé, že čichová paměť je prý ze všech pamětí nejtrvalejší. Zejména když jsou na určitou vůni reflexně navázány příjemné zážitky.

Rád vzpomínám na společné chvíle s dědečkem, kdy nám s bratrancem na kanapi vyprávěl zajímavé příhody ze svého dětství; jak v lese vybírali čmelákům med, lovili v potoce raky a plavili prasata v rybníce. Tenkrát jsem ještě nevěděl, že spoustu těch příhod včetně studií na lékařské fakultě za Rakouska-Uherska a dobrodružných frontových zážitků z první světové války dědeček sepisuje do svých pamětí, které jsem po jeho smrti vydal knižně pod názvem *Můj dědeček MUDr. Karel Uzel*.

Při večerních sezeních v ateliéru jsme se s bratrancem Karlem museli chovat vybraně, nemluvit sprostě a zdravit „rukulíbám, milostivá paní“. Mohli jsme vyprávět, co jsme za celý den zažili, i já jsem líčil, jak jsem na procházce „šlápl do neslušného slova“.

A když se dr. Janoušek polohlasně společnosti ptal: „Tak co, posloucháte, posloucháte?“, nepochopil jsem, že se jedná o smrtelně nebezpečný poslech londýnského rozhlasu, a po pravdě jsem sebe-kriticky odvětil, že „já někdy neposlouchám“.

Jednou jsem byl také vybídnut, abych políbil ruku jedné starší dámě. Ruku měla v krajkové rukavičce a společnost pak s tajemným výrazem vyprávěla, že to byla „Štefánikova milenka z Paříže“. Samozřejmě jsem tenkrát nevěděl, co je to milenka, kdo to byl Štefánik, a s bohatým erotickým životem tohoto národního hrdiny jsem se seznámil až mnohem později. Ale už vzhledem k té exotické Paříži ve mně toto políbení ruky zanechalo nezapomenutelný zážitek. Takže se právem mohu čtenářů ptát: „Kdo z vás políbil ruku Štefánikově milence?“

DRAMATICKÁ CESTA DO OSTRAVY

Jakmile válka skončila, rozhodla maminka, že opustíme mělnický azyl a pojedeme se podívat domů, zda naše rodina válku vůbec přežila. V květnu 1945 neexistovalo žádné spojení a rozhlasové zprávy hovořily o tom, že Ostravou prošla fronta, město bylo zle bombardováno a nezůstal tam kámen na kameni. Rozhlas jako jediné informační médium fungoval celkem dobře. Vzpomínám si dokonce, jak jsme 5. května napjatě poslouchali to zoufalé volání o pomoc a celou tu bitvu o rozhlas v přímém přenosu.

Už jenom pár dní potom jsme se tedy s maminkou vypravili do Ostravy. Do Prahy nás vezl jeden známý z Mělníka svým autem, které prý fungovalo na dřevoplyn. V Praze na nádraží panoval nepopsatelný zmatek a až k večeru nám řekli, že do Ostravy pojede vlak sestavený z nákladních vagónů. Nebyly to bohužel takzvané dobytčáky, kterými jsme se později dopravovali na spartakiádu. K dispozici byly pouze otevřené nákladní vozy, kterým se říkalo uhláky. Ještě štěstí, že nepršelo a bylo celkem teplo.

Maminka mi tam provizorně ustlala na podlaze, pod hlavou jsem snad měl ruksak. Viděl jsem na nebi svítící hvězdy a létající různobarevné rakety – jakýsi ohňostroj. Maminka mi řekla, že touto barevnou podívanou Rusové oslavují konec války, protože ji vyhráli. Jinak si z cesty nic nepamatuji, asi jsem spal.

V Ostravě nejezdily tramvaje a žádná doprava neexistovala. Víím, že jsem nějakou dobu ležel na nádraží na zemi vedle osobní váhy, a ani nevím, jak jsme se s maminkou dostali do Ostravy-Zábřehu, kde v malé vilce žila moje tehdy padesátitřiletá babička se svými starými rodiči, oběma přes 80 let, a synem – maminčiným bratrem a mým strýcem Járou. Naši zahradou a přilehlým parkem opravdu prošla před několika dny fronta. V parku ještě byly zákopy a domek byl skrz naskrz prostřelen pancéřovou pěstí. V dřevěných dveřích knihovny byly průstřely, a střely dokonce uvízly i v některých knihách. Nádobí většinou rozbité, zachovala se ale broušená nádoba, ve které se prý kdysi podávala bowle, což já jsem bohužel nikdy nezažil. Před útokem zvaným ostravská operace se prý u nás ubytoval štáb německé armády. Byli to vesměs důstojníci wehrmachtu, chovali se prý slušně a jeden vysoký oficír se prý dovolil, zda si může zahrát na klavír. Před útokem Rudé armády Němci utekli, ten důstojník si prý půjčil noty, které pak ještě přišel vrátit, spíše se prý však proplížil deštěm kulek.

Naše čtyřčlenná rodina celé to válečné běsnění přežila ve sklepě. Následující den se už do našeho prostříleného domku nastěhovala Rudá armáda. Ti si nepůjčili noty, ale ukradli stříbrné lžice, vidličky a nože nám ponechali. Bohužel však rozstříleli samopalem moje loutkové divadlo. Opilý voják prý do loutek vypálil salvu ze samopalu s výkřikem: „Fašisty, fašisty!“

Strýc Jára, rodinný sprost'ák, mi oznámil: „Šumik, taky svoje oblečení máš v hajzlu.“ Já jsem byl z Mělníka vyceповán ke slušné mluvě, tak jsem to bral doslovně a šel jsem se podívat na záchod, můj oblíbený kabát tam nebyl, byl tam jenom průstřel ve zdi, ze kterého trčely elektrické dráty (elektřina pochopitelně nešla).

Nezapomenu na nelíčenou radost strýce Járy (tenkrát 26letého), který nebyl jenom sprost'ák, ale také bytostný optimista a sranista. Nic nevadil prostřílený dům, ukradené lžice ani prostřílené

loutky. Radost byla z toho, že to všichni přežili – babička s oběma osmdesátiletými rodiči. Vzpomínám si, že už tenkrát strýc Jára pronesl památnou větu, na kterou jsem si pak v životě ještě mnohokrát vzpomněl – že „když nejde o život, tak jde o hovno“.



Moje první fotka, kde „stojím“.

STĚHOVÁNÍ DO NEZNÁMA

Vilku v Ostravě-Zábřehu si v roce 1922 postavil můj pradědeček Ing. František Vításek na penzi. Pocházel z Hané a ve Velké Bystřici byl vybrán ke středoškolskému vzdělání na gymnáziu v Olomouci. Studia byla hrazena ze zvláštního fondu, kterážto peníze zanechal s určením pro nejlepšího žáka školy údajně sám císař František Josef I. Byla to prý kompenzace za pošlapaná pole a zničenou úrodu. Pohromu způsobila rakouská armáda, když v roce 1866 za prusko-rakouské války táhl vesnicí do bitvy u Hradce Králové generál Benedek.

Za císařské peníze pradědeček posléze vystudoval i vysokou školu ve Vídni a stal se lesním inženýrem. Své vzpomínky sice nezanechal v písemné formě, ale barvitě nám líčil vysokoškolské zážitky z předminulého století. Zejména mi v paměti utkvěla skutečnost, že ve Vídni nebyly v té době žádné veřejné záchody a po ulicích chodila bába, která měla na zádech jakýsi veliký kýbl a vykřikovala: „Za dva krejcary do putny!“ Na přivolání pak usadila potřebnou osobu na nádobu a přikryla kálejícího velkou plachtou. Po vykonané potřebě plachtu složila, putnu hodila na záda a putovala dál.

V Zábřehu ve vybombardovaném domě nebyla k dispozici žádná putna. Místo dřívější moderní splachovací toalety jsme chodili

na zahradu do primitivně vybudované latríny. Dům byl samozřejmě dlouhodobě neobyvatelný, tak své staré rodiče i s babičkou, strýcem Járou, maminkou a mnou ubytoval strýc Karel ve své vile v Doubravě u Karviné. Stěhovali jsme se už v létě roku 1945.

Strýc Ing. Dr. mont. Karel Vitásek byl babiččin bratr, ze tří Vitáskových sourozenců nejmladší. Bezprostředně po skončení války byl jmenován ředitelem dolu Doubrava v ostravsko-karvinském revíru. Jako ředitel dolu dostal v květnu 1945 k dispozici vilu s velikou zahradou s ovocnými stromy. V zahradě byl bazén a veliký skleník a taky dřevěná besídka a dlážděné chodníky, po kterých jsem mohl jezdit na šlapací trojkolce. K dispozici byla rovněž služka a zahradník placený dolem Doubrava jako důlní dozorce.

Není divu, že strýc Karel jako starý bezdětný mládenec ve svých 49 letech do této přepychové vily veškeré rodinné osazenstvo ze zdevastovaného ostravského domku přesídlil. Jako pětiletý chlapec jsem se náhle ocitl v novém prostředí, které mi připadalo jako cizí země. V Mělníku jsem všem lidem dobře rozuměl, v Doubravě však tamní obyvatelé mluvili nesrozumitelnou řečí, které říkali „po našymu“. Více než češtinu připomínala polštinu a obsahovala také četná německá slova. V září 1945 jsem tam nastoupil do mateřské školky a pozvolna jsem začal dětem rozumět. Nejvíce jsem se kamarádil s jedním klukem, který „měškal při banhofě“ – bydlel blízko nádraží, a s dalším, který „měškal na vidrholcu“ – bydlel v místní čtvrti, která se česky jmenovala Vrchovec, ale nikdo jí tak neříkal. Když se nás paní učitelka ptala, čím chceme být, prohlásil tento chlapec hrdě, že „budě študovat za tyaracta“ – bude zvěrolékařem. Do kreslení pak potřeboval „pynzel a lynioř“ – štětec a pravítko.

V předškolním věku se jazyky učí lehce, když jsem šel za rok do první třídy, mluvil jsem už „po našymu“ zcela plyně. A ještě dodnes, když dorazím po téměř 70 letech na sraz bývalých spolu-

žáků, podvědomě zapadnu do této řeči raz dva. To platí však jenom mezi bývalými spolužáky. Dnešní mladá generace už „po našymu“ skoro neumí a většinou mluví ostravskou, „kratkou“ češtinou.



Válečné sousto.

RODINNÝ DONCHUÁN

Nedávno mě správně poučil profesionální etik, ceremoniář a znalec protokolu Lád'a Špaček, že se nesluší někoho označovat za „děvkaře“, tím méně pak za „kurevníka“. Správný termín je „sukničkář“. A právě takovým sukničkářem byl náš rodinný zachránce, výše jmenovaný strýc Karel. Byl mužem aristokratického vzhledu, vždy perfektně oblečen, voněl americkými cigaretami, které nabízel ze zlaté tabatěrky, mluvil pěti světovými jazyky, vlastnil několik tisíc knih a až do své smrti v mých 25 letech pro mne představoval autoritu číslo jedna. Když v roce 1965 zemřel, zdědil jsem po něm právě tu tabatěrku, nějaké knihy a vzácný originál od Jana Baucha. Obraz a knihy mám dodnes, ryzí zlato jsem blbec legálně vyměnil za tuzexové bony. Koupil jsem si za to v tuzexu džíny, neskafé a pravé portské – zboží tenkrát za koruny nedostupné.

Ve vile se v hale večer scházela většinou celá rodina, a jelikož televize neexistovala, hrály se u velkého stolu karty, obvykle taroky. Já jsem si zpravidla něco četl nebo pod stolem poslouchal, co si dospělí povídají. Ačkoliv jsem taroky nikdy v životě nehrál, znám dosud všechny hlášky: „honéry“, „tulhonéry“, „taroky“ a „taročky“. A taky vím, co to je „škyz, mont a tichej pagát“. Asi jsme byli karetní rodina, protože prababička s pradědečkem spolu každodenně hráli mariáš. Nedávno mi jeden mariášník sice říkal, že se to ve

dvou hrát nedá, ale stařeček se stařenkou se holedbali tím, že používali vlastní pravidla. Říkali: „My jsme si to tak udělali.“

Strýc Karel mne občas držel za hlavu a silným hlasem říkal: „Chudák pan Jůzl, chudák náš chlapeček – siroteček!“ Jako siroteček jsem se však necítil, jsa opečováván početným příbuzenstvem. Přezdívku „pan Jůzl“ vyrobil strýček ze jména Uzel. Přezdívku měl ostatně pro každého z rodinných příslušníků: své sestře, babičce Marii, říkal „srdečko“, někdy jenom „srde“. Moje maminka se jmenovala nevím proč „štaudink“, někdy „štaudineček“. Maminčin bratr Jiří nesl jméno „Jézíš“ a jeho mladší bratr, strýc Jára, byl „prasátko“, asi proto, že často mluvil sprostě. Znal prý nazpaměť celého Švejka. Nazýval jsem ho před všemi „nejhodnějším strejčkem“, což ovšem ostatní strýcové nesli poněkud nelibě a závistivě.

Z těch řečí vyslechnutých při tarokách si pamatuji babiččinu vzpomínku, že si před válkou zahráli i s biskupem, protože taroky jsou prý oblíbenou hrou katolických duchovních. Já jsem žádného biskupa nikdy neviděl, tak jsem se ptal, kdo to je. A strýc Karel mě poučil, že to je „velikej pán, který s těma farářama míchá“. Já už jsem ten mechanismus blíže nezkoumal, ale pamatuji si, že když mě poslali ke starým americkým kamnům hýbat roštěm s hořícím koksem, prováděl jsem tuto oblíbenou činnost se slovy, že tím popelem teď míchám „jako biskup s farářama“.

Když dospěli u karetního stolu probírali nějaké mládeži nepřístupné téma, většinou mluvili německy, abych nerozuměl. Umínili jsem si proto, že se taky začnu učit německy, ale došlo k tomu až o mnoho let později, kdy jsem musel jako lékař ve Františkových Lázních německy konverzovat se zahraničními pacientkami. O tom však bude ještě řeč později.

Strýc Karel byl absolventem Vysoké školy báňské v Příbrami. Byla to jediná škola tohoto zaměření v předválečném Československu; v Ostravě taková škola tenkrát nebyla. Absolvoval ještě

doktorát technických věd a byl respektovaným znalcem hlubinného dolování a později expertem na důlní škody, zejména poklesy půdy. Vydělával tím už před válkou asi dost velké peníze, které „investoval“ do cestování a do ženských. Teprve po jeho smrti babička objevila v pozůstalosti četné akty krasavic s vlastnoručním věnováním „milému Karlíčkovi“. Strýc Jára mi vyprávěl, „jak strašný prachy za ty baby utratil“. Neváhal prý v zimě najmout saně s koňským potahem a s příslušnými krasavicemi zahalenými do kožichů pokračovat ve flámování na zámečku v Šilheřovicích, od Ostravy pěkných pár kilometrů vzdálených.

Na strýce Karla jsem si vzpomněl, když jsme za krajský ústav národního zdraví na šilheřovickém zámku v osmdesátých letech přebírali Rudý prapor ministerstva zdravotnictví. Zámek je teď krásně opraven a za dalších dvacet let jsem tam měl přednášku na odborném semináři. Paní ředitelce jsem vyprávěl o bujných večířkách svého prastrýce s děvkama před válkou a o přebírání Rudého praporu za komunismu. A paní ředitelka mi sdělila, že se nic nezměnilo. Večírky jsou tam stále a taky prapory se občas předávají, jenomže teď mají jinou barvu.

Kromě angličtiny a francouzštiny mluvil strýc Karel dobře i italsky a ve třicátých letech vykonal okružní cestu po Itálii. Jednou mi ukazoval své fotografie z blízkosti kráteru Vesuvu. Od babičky jsem se až po jeho smrti dozvěděl, že do Říma cestoval první třídou spacího vozu a v sousedním kupé byl ubytován italský generál Rodolfo Graziani, pozdější Mussoliniho ministr války. S generálem cestovala také jeho dcera, která se prý do strýce Karla v jídelním voze zamilovala. V Římě byl strýc Karel generálem pozván domů a na náměstí se prý shromáždil několikatisícový dav provolávající generálovi slávu. Generál s dcerou vyšel na balkón demonstraci pozdravit a zval také strýce Karla. Ten prý se však naštěstí z účasti na této fašistické demonstraci omluvil. Pochopitelně se tím potom

už nikdy nepochlubil, ale jeho sestra to věděla. Důvěrně mi to po jeho smrti sdělila, stejně jako ostatní milostné avantýry. A všechny nahé fotografie a dopisy zničila.

Taky mám na strýce Karla jednu nehynoucí vzpomínku. Když jsem v roce 1957 maturoval, přinesl jsem strýci ukázat vysvědčení se samými jedničkami. Strýček mi nabídl čokoládový dort, mistrovsky upečený hospodyní paní Otiskovou, a na stůl vysázel jako odměnu 1 000 korun – v roce 1957 to byla neskutečná suma peněz. Inu, rodinný hrdina!

BABIČKA

Ano, nemýlíte se, tato kapitola má stejný název jako stěžejní dílo Boženy Němcové. Těžko by se snad u nás našel gramotný člověk, který by nevěděl, o koho se jedná. Nedávno jsem však provázel Ratibořicemi delegaci polských básníků, kteří to nevěděli. Přestože se jednalo o vzdělané intelektuály ze sousední země, nic jim neříkal nejenom portrét Božky na pětistovce, ale dokonce v Babiččině údolí s nechápavým údivem zírali na Gutfreundovo realistické zobrazení babičky s vnoučaty v nadživotní velikosti s dotazem: „Kdo to je?“ Zato já jsem se před básníky blýskl okamžitým pojmenováním všech dětských soch. Bohužel jsem nedokázal odlišit Sultána od Tyrla. Pochybuji ovšem, že by to někdo uměl.

Obávám se, že mnoho lidí neví o značné literární idealizaci postavy babičky. Ve skutečnosti prý ta Magdalena Novotná nebyla žádná laskavá babička, ale pěkná semetrika. Poláky tam hned taky napadlo, zda by se to dílo nemělo přeložit do polštiny, zatím je v Polsku neznámé. Tak jsem jim to rozmluvil. Zním totiž názory mnoha dnešních mladých lidí, kteří tento literární skvost považují za mírně kýčovitou archaickou konzervu. Jeden mladý vzdělanec dokonce prohlásil, že přestože už dříve byla Babička přeložena do deseti jazyků, dnes už se prostě číst nedá. Je to možná taky tím, že mezi mladými odjakživa panuje nedůvěra k po-

vinné četbě. A taky nechut' až téměř odpor k takzvaným kladným hrdinům.

Proto s určitými obavami přistupuji i k napsání této kapitoly, protože moje babička Marie Jedličková je nepochybně jedinou sto-procentně kladnou postavou mého celoživotního příběhu. Byla to žena hrdinka a trpitelka. Babička totiž záhy po svém sňatku ovdověla a na výchovu tří malých dětí zůstala sama. Jistě za pomoci rodičů se však životem zdárně protloukla, a ač se to zdá neuvěřitelné, i když se už nikdy neprovdala, oběma strýcům i mamince umožnila vysokoškolské vzdělání.

Babiččini rodiče – stařeček se stařenkou (to jsou ti slavní rodinní mariášníci, o kterých už jsem psal) – měli tři děti. Nejstarším byl František, který proslul jako vysokoškolský profesor zeměpisu, nejmladším pak v minulé kapitole popisovaný bonviván Karel. Babička Mařenka byla prostředním dítětem a všichni učitelé ve škole se prý shodli na tom, že byla ze všech tří nejchytřejší. Když to tedy srovnám s oběma bratry – se slavným Františkem, korespondentem Akademie věd, a s vysoce vzdělaným a několika tituly obdařeným Karlem, mohla se nepochybně stát třeba nositelkou Nobelovy ceny.

Bohužel však babiččín rodný list nese datum 28. října 1892. Její narození tedy přesně na den o 26 let předešlo vznik Československé republiky. V té době bylo jakékoliv vyšší vzdělání pro děvče nemyslitelné. Jako všechny dívky z „lepších rodin“ byla babička odeslána do olomouckého církevního institutu Pettingeum, což byl vlastně jakýsi vzdělávací klášter, ve kterém dnes sídlí zdravotnická škola. Nevím, jak komu, ale babičce bylo toto církevní vzdělání nadmíru užitečné. Od jeptišek se naučila výborně hospodařit, pečovat o domácnost a hlavně vařit, což se u babičky celoživotně projevovalo jejím vynikajícím kuchařským mistrovstvím. Zejména vzpomínám na její vánoční cukroví, kterým se prý dříve

holedbaly farské kuchařky těch nejbohatších farností. Marná sláva, římskokatolické duchovenstvo si odjakživa potrpělo na lahodnou stravu a neméně kvalitní nápoje.

Nepochybně geniální Mařenka jako klášterní absolventka tedy aspoň vlastnila obsáhlou knihovnu se sebranými spisy starých českých klasiků. Dnes už tomu nikdo z mladých nevěří, že jsem tam ve školních letech přečetl snad celého Jiráska a kupodivu i kompletní dílo K. V. Raise. Byla to dlouhá řada knih v tmavozelené vazbě. Kromě *Zapadlých vlastenců* se mi nejvíce líbil *Pantáta Bezoušek*. Obávám se, že dnes už to nikdo nečte.

Místo toho, aby si hrála na klavír a využívala své bohaté knihovny, na sklonku života babička hrdinka kočovným a střídavým způsobem navštěvovala všechny své tři děti, kde vařila, žehlila, uklízela, háčkovala záclony, pletla svetry a štufovala ponožky. Obávám se, že i moje maminka, zaměstnaná celodenní prací v lékárně, ji tak trochu vykořisťovala. Ovšem ještě mnohem horší byly obě snachy. Už jako vysokoškolákovi si mně babička na svůj smutný úděl často stěžovala, ale občas mi podstrčila padesátikorunu, abych si v Brně dopřál „čtvrtku vína“. To je už taky historická míra, protože dnes už se obyčejně objednává „dvojka“, někdy dokonce jenom deci a půl. Stejně ta čtvrtek byla nejsympatičtější. Kdysi to prohlásil i Miroslav Horníček, kterému fráze „dvě deci vína“ prý zaváněla jakousi chemií.

Babička taky výborně hrála na klavír, vzpomínám, že třeba Chopina dovedla mistrovsky z listu. Bohužel toto své hudební umění uplatňovala jenom zřídkakdy a pouze v domácí produkci. A taky byla pověřena dohlížet na moje klavírní začátky, ve kterých jsem nikdy svým „uměním“ nepřekročil tak druhý, maximálně třetí ročník základní umělecké školy. Všichni si bohužel mysleli, že budu časem tak dobrým klavíristou, jakým býval můj zesnulý otec Radim. Ten prý hrál na klavír ještě mnohem lépe než babička; zůsta-

la po něm halda not a velké černé vídeňské křídlo. Tento údajně mistrovský nástroj jsem znesvětil svým klavírním neumětelstvím. Klavíru jsem se věnoval s krajní nechutí a na titulní list obzvlášť pro mě obtížných a nezáživných cvičení jsem o autorovi vlastnoručně napsal: „Tento darebák Lemoine se narodil hlavně pro trápení malých dětí.“

Vzpomínám, že babička, krajně zmožená a znechucená mým cvičením, odložila umělý chrup na klavírní pultík a bezzubými ústy pronesla památnou větu, že tímto cvičením jsem její život zkrátil nejméně o pět let. Zemřela v 74 letech a při jejím pohřbu v roce 1966 jsem si na to zarmouceně vzpomněl. Nebýt mého klavírního martýria, zbývalo ještě pár měsíců a mohla se dožít prababičkovství.